

A GYŰLÖLETRŐL ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR – DÉKÁNY ANDRÁS

A gyűlölet felettébb fura jelenség. Mások létehez és önmagunkhoz fűződő viszonyunkat sokszor észrevétlenül, vagy éppen túl erőteljesen megszövi át, s szívesen szabadulnánk tőle, ám ez olykor igen nehéz. A nem-én, a másik, az idegen elutasítása (gyűlölete?) identitásunk részét képez(het)i, amennyiben a nem-én, a másik, az idegen kijelölése egyben önmagunk azonosítása is. Sőt, mondhatni ellenségünk is hozzánk tartozik, mindig a miénk, ha nem is kimerítő módon, de valamiképpen része önazonosságunknak, még akkor is, ha mi nem feltétlenül vagyunk részei az övének. Ugyanakkor mégsem szerencsés hagyni, hogy a gyűlölet mérge hassa át személyiségünket, s kizárólagosan az elutasítás, a tagadás mozzanata határozza meg identitásunkat. Azáltal, hogy individualitásunk örökösen rést hagy az elutasítás (a gyűlölködés) affektusának, egyúttal ébren tartja a 'ki vagyok én' kérdését is. Ám a gyűlölet talán túlságosan is egyszerű választ, mondhatni rabul ejtő választ ad identitásunkat firtató kérdéseinkre. Sőt, a kérdést magát fordítaná a visszájára, és (szemben a szenvedélyes, mindent felülírni képes és elfogadni tudó szeretet igenlésével, amely számára nem kérdéses a másikkal való azonosulás és annak mikéntje), a 'mi nem vagyok' szikár és elutasító önmeghatározását erőltetné ránk. Ezáltal elperli tőlünk a megnyugvás, az ön-elfogadás lehetőségét, kibillent összerendezettségünkől, elragad és uralkodni akar fölöttünk. Ám amint eluralkodik rajtunk, félő, hogy személyiségünk vonásait domináns módon fogja meghatározni az, ami/aki 'nem-én-vagyok'.

Gyűlöletre való hajlamunkkal, mint természetünk különös adottságával, elsősorban nekünk magunknak van dolgunk. Éppen ezért - a gyűlölet minden 'identitásképző funkcionalitása', (avagy annak látszata) ellenére - régen rossz, ha személyiségünk meghatározásában a gyűlöleté az utolsó szó. Ha önmegértésünk igénye nem jelenti egyben a másik megértésé-nek az igényét is, (bármilyen fáradtságos is legyen), s önmagunkat nem a másik figyelembevételével, hanem kizárólagosan csak a másik ellenében határozzuk meg, nos, akkor valóban a gyűlölet kaphat lehetőséget a végsőzóra.

Bár csábító lenne, mégis tévedünk, ha a gyűlöletet mindössze negatív módon, pusztán a pszichikum torzulásaként definiáljuk. Gyűlölni sokféleképpen lehet, s - tegyük hozzá -, maga a jelenség nem feltétlenül kárhoztatható minden esetben. A 'gyűlölni az ellenséget', vagy éppen a 'gyűlölni a(z) Istent) gyűlölőket' tételeinek igazolására számtalan szent és profán szöveget hozha-

tunk. Ám a nem-én, a másik, az idegen, ad abszurdum az ellenség démonizálása, a gyűlölet túlfűtött intenzitása (bár csoportképző tényező lehet), messzemenő következményekkel, sőt drámai konfliktusokkal jár. Gyűlölni a másikat, – testvért, barátot, idegent – sok mindenért lehet. Lehet azért, mert olyan, mint én, s számomra ellenemre-való hasonlósága elviselhetetlen. Vagy éppen azért, mert nagyon nem olyan, mint én, (pedig olyannak kellene lennie), léte és jelleme kikezdi identitásomat, ezért ellenem elkövetett vétkei megbocsáthatatlanok. A hozzánk közel álló(k) gyűlölete mindig drámát sejtet.

Vizsgálódásaink során kérdések sokaságába ütközünk. Lehetséges-e gyűlölni magát a gyűlöletet? Vagy gyűlölni mindig csak konkrétan, személyre/csoportra/tulajdonságra vonatkozóan lehet? A gyűlölet mindig konkrét 'valaki-re' vonatkozna, s mindig kell 'valaki', aki megszemélyesíti gyűlöletünket? Lehetséges 'úgy általában', konkrét személytől függetlenül is gyűlölni? Netán az elfogadás és elutasítás drámai játékának kulcsmozzanata mindenkor bennünk lakozik? A természetünkben meglévő hajlam a gyűlöletre projekció révén találná meg konkrét tárgyát és személyét, amire/akire mintegy kivetítjük azt, amit gyűlöletesnek tartunk és elutasítunk (önmagunkban)? Ez esetben számít-e valójában az, hogy 'kit' gyűlölünk, avagy teljességgel másodlagos és esetleges? Eredendően mi gyűlölünk és/vagy (csak) viszont gyűlölünk? Önmagunk gyűlölete miatt gyűlöljük a másikat, avagy mások ránk irányuló gyűlölete teremti a mi gyűlöletünket? Netán ez a viszonyosság eredményezi a gyűlölet véget nem érő, megszakíthatatlan és öngerjesztő folyamatát? Lehetséges és szükséges-e (jól alkalmazott módon) megtanulni gyűlölni? A gyűlölet megszólítottjai, vagy megszólítói vagyunk? S vajon a gyűlölet maga, vagy a gyűlölőkődő volna kérdésünk tárgya? S melyik közülük a ki-kérdezett és melyik a ki-kérdező?

Minden árnyaltsága és funkcionalitása ellenére valóban a gyűlöleté lenne az utolsó szó? Netán önmagunkon és másokon végzett munkálkodásunk éppen arra kell irányuljon, hogy ne a gyűlöleté legyen? De mégis hogyan szelidíthető meg a gyűlölet démona? Elegendő-e a józan ész és/vagy a (felebaráti) szeretet ahhoz, hogy leküzdjük? Egyáltalában mi dolgunk van a gyűlölettel és mennyiben lehetséges kordában tartanunk? Végző soron vannak-e releváns válaszaink ma a gyűlölet kihívásaira?

* * *

A *'Lábjegyzetek Platónhoz: A gyűlölet'* című konferencia szervezőiként és jelen kötet szerkesztőiként nem volt, s nem is lehetett célunk a felvetődő kérdések hiánytalan megválaszolása. Mint ahogyan az eddigi konferenciák és kötetek esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű problémá(k)hoz. A konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat,

illetve problémákat igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, klasszikus előfordulásai az antikvitásban gyökereznek, ámde amely fogalmak, illetve problémák ma is eleven módon vannak jelen életünkben. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtól kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások és reflexiók minden irányban, minden korra és területre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A gyűlölet problematikája kapcsán a konferenciánkon és kötetünkben felvetett kérdésünk részben ugyanaz, mint korábbi témáink, – a *szereket*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság* és a *lelküismeret* – esetében volt, nevezetesen, hogy milyen módon lehetséges a gyűlölet (a *szereket*, az *erény*, a *bűn*, a *barátság* és a *lelküismeret*) problémájának aktualitásáról, szerteágazó viszony- és összefüggésrendszeréről teoretikusan és praktikusan, az értelmezési hagyomány hívó szavát és a probléma mai elméleti és hétköznapi relevanciáját is figyelembe véve értekezniük?

Kötetünk a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden, 2007. május 11-12-én megtartott, *Lábjegyzetek Platónhoz: A gyűlölet* című tanérvzáró konferencián elhangzott 26 előadás szerkesztett anyagát tartalmazza. *Lábjegyzetek Platónhoz* sorozatcímen immáron hatodik alkalommal került sor tanérvzáró konferenciára Szegeden. A *szereket* (2002) alcímű konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) alcímű konferencia anyaga képezte a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat első kötetét. Bár *A bűn* alcímű (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások szövegeit a könyvsorozat 2–3. köteteként jelentettük meg, s ezzel mintegy szinkronba hoztuk a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását. Így – köszönhetően ama 'bűnös' (és/mert 'kétkötetes') 2004-es esztendőnek, – a konferenciasorozat 4. évadának termése, *A barátság* alcímű (2005) rendezvény anyaga már a könyvsorozat 4. köteteként láthatott napvilágot. Ezt követte a konferenciasorozat 5. állomása és a sorozat 5. kötete (2006), amely *A lelküismeret* alcímet viselte. Jelen, *A gyűlölet* alcímű tanulmánykötetünk pedig a konferencia- és könyvsorozat 6. köteteként jelenik meg.

A kötet szerkesztése során eltértünk az előadások elhangzásának sorrendjétől, s az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi elrendezési módot eszközöltük. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímekeket kurziváltuk. A konferencián elhangzott nagyelőadások az egyes tematikus és/vagy időrendi blokkok kezdőszövegei lettek.

Megköszönve a konferencia előadóinak, (a kötet szerzőinek) munkáját, abban a reményben tesszük közzé a gyűlöletről szóló könyvünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.